

ARCHEOLOGIENOTA AFFLIGEMDREEF AALST

ADEDE Archeologisch Rapport 430
Jaargang 2019

Sebastien Van Wetter
Janssens David
Muller Ottelien

ADEDE ARCHEOLOGISCH RAPPORT 430

**Archeologienota
Affligemdreef
AALST**

**VERSLAG VAN RESULTATEN:
BUREAUONDERZOEK**

VAN WETTER SEBASTIEN

JANSSENS DAVID

MULLER OTTELIEN

Colofon

Uitgever	ADEDE bvba
Jaar van uitgave	2019
Plaats van uitgave	Gent
Redactie	David Janssens
ISSN	2033-6810

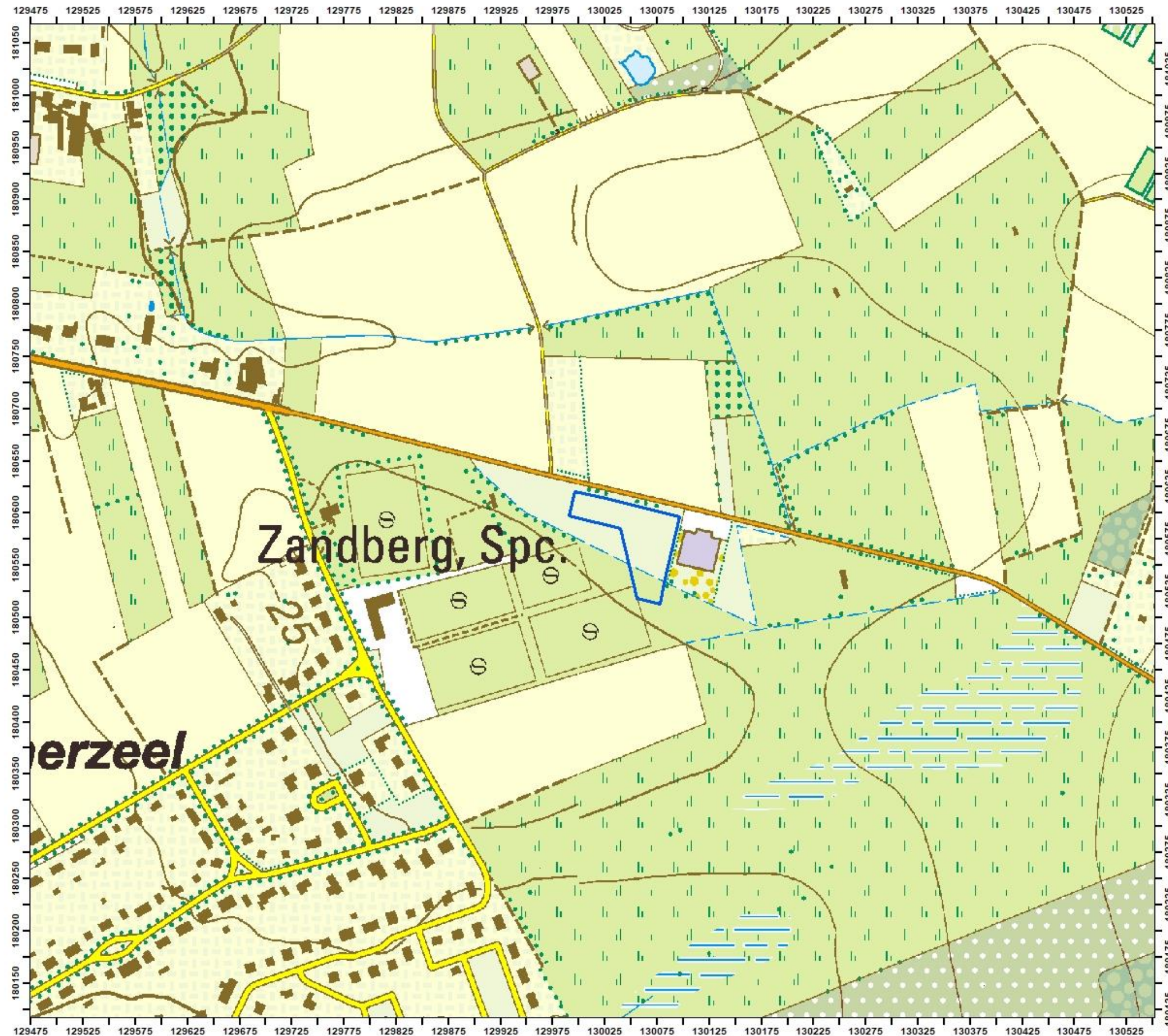
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van ADEDE bvba. ADEDE bvba is niet aansprakelijk voor eventuele schade voortvloeiend uit diens adviezen.

Inhoudsopgave

1	Administratieve fiche	- 4 -
2	Bureauonderzoek	- 8 -
2.1	Archeologische voorkennis	- 8 -
2.2	Aanleiding van het onderzoek.....	- 8 -
2.3	Doel van het onderzoek	- 8 -
2.4	Huidige situatie projectgebied	- 9 -
2.5	Beschrijving geplande werken.....	- 9 -
2.6	Randvoorwaarden	- 9 -
2.7	Werkwijze	- 10 -
3	Assessmentrapport.....	- 15 -
3.1	Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied.....	- 15 -
3.2	Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied	- 19 -
3.2.1	Tertiair geologisch	- 19 -
3.2.2	Quartair geologisch	- 19 -
3.2.3	Bodem	- 21 -
3.2.3.1	Bodemtypekaart.....	- 21 -
3.2.3.2	Potentiële bodemerosie	- 22 -
3.2.3.3	Erosiegevoeligheid.....	- 23 -
3.2.3.4	Landgebruik	- 24 -
3.2.3.5	Gewestplan.....	- 25 -
3.3	Historische situering van het onderzoeksgebied	- 27 -
3.3.1	Algemene historische situering	- 27 -
3.3.2	Historisch kaartmateriaal	- 30 -
3.3.3	Luchtfoto's.....	- 36 -
3.4	Archeologische situering van het projectgebied.....	- 39 -
4	Besluit	- 43 -
4.1	Onderzoeksvragen.....	- 43 -
4.2	Archeologische waardering	- 45 -
4.3	Besluit	- 45 -
5	Bibliografie.....	- 47 -
6	Lijst van figuren	- 48 -

1 Administratieve fiche

Projectcode	2019E219
Site	Affligemdreef - Aalst
Projectsigle ADEDE	AAL-AFF
Ligging	Affligemdreef 185 9300 Aalst
Bounding Box	Punt 1 (NO): X: 129996,9m Y: 180620,5m Punt 2 (ZW): X: 130082,2m Y: 180532,8m
Topografische kaart	Zie plannr. 1
Kadaster	Aalst, Afd.4 – sectie G – Nrs.174T, 174V, 174W en 174X Zie plannummer 3
Soort onderzoek	Bureauonderzoek
Aard van de vervolgwerven	Nieuwbouw padelsterreinen
Uitvoerder	ADEDE bvba
Erkenningsnummer ADEDE bvba	2015/00058
Erkend archeoloog	Simon Claeys 2017/00184 Alexander Catrysse 2017/00187
Tijdelijke bewaarplaats archief	ADEDE bvba
Bibliografische referentie	VAN WETTER S., 2019, Archeologienota Affligemdreef - Aalst, ADEDE Archeologisch Rapport 430, Gent.
Grootte projectgebied	Ca. 4111m ²
Periode uitvoering	Mei 2019
Thermen thesaurus Onroerend Erfgoed	Archeologienota, Bureauonderzoek, Aalst
Verstoorde zones	n.v.t.

2 Bureauonderzoek

2.1 Archeologische voorkennis

Binnen de contouren van het onderzoeksgebied is tot op heden nog geen archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd. Op de Centraal Archeologische Inventaris (CAI) worden wel een aantal meldingen aangegeven in de nabije omgeving van het onderzoeksgebied. Deze worden verder toegelicht onder “§3.4 Archeologische situering van het onderzoeksgebied”.

2.2 Aanleiding van het onderzoek

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 1000m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt. De initiatiefnemer is daarom verplicht een bekrachtigde archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag.

2.3 Doel van het onderzoek

Deze archeologische nota heeft tot doel om door middel van de bestaande archeologische, geografische, geologische, en historische bronnen de mogelijkheid tot het aantreffen van archeologisch waardevolle sites binnen het projectgebied te onderzoeken. Aan de hand van de verzamelde informatie wordt vervolgens een programma van maatregelen opgesteld met het doel de archeologische kennis te bewaren voor de volgende generaties.

Volgende onderzoeksvragen worden in deze archeologienota behandeld:

- ***Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?***
- ***Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?***
- ***Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?***
- ***Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?***
- ***Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?***

2.4 Huidige situatie projectgebied

Het onderzoeksgebied situeert zich langs de zuidkant van de Affligemdreef in Aalst, op ongeveer 3km vogelvlucht van het Aalsterse stadcentrum. Ten oosten grenst het aan Tenniscentrum De Snas en wordt voor de rest volledig begrensd door de terreinen van het jeugdcentrum van voetbalclub Eendracht Aalst. Wat de huidige toestand van het onderzoeksgebied betreft kan het onderzoeksgebied in grosso modo in twee zones worden onderverdeeld. De westelijke helft van het onderzoeksgebied lijkt het best te omschrijven als overwoekerd braakland, terwijl het oostelijk deel in gebruik is als parking in steenslagverharding. Tegen de oostgrens liggen op dit deel ook twee sleufsilos voor bulkopslag.

2.5 Beschrijving geplande werken

De Padelpleinen zijn gebaseerd op een fundering die bestaat uit 30cm betonpuin + 10cm chape (150kg cement/m³), afgewerkt met kunstgras. Deze basis met een afmeting van 20 x 10m wordt volledig benut. Rondom deze basis wordt een ringbalk gegoten met een afmeting van 50 x 40cm (br x h) waar de wandconstructie op bevestigd wordt. De bovenkant van de ringbalk valt samen met de bovenkant van de chape. Dit voor alle 6 de Padelpleinen. Daarnaast worden sokkels voorzien met een afmeting van 50cm X 70cm.

Tussen deze pleinen wordt een hal evenals douches voorzien in de vorm van containers. De sokkels (blokjes) onder de containers zijn 40x40x40cm¹. Een terras met oppervlakte van ca. 120m² wordt hier aangebouwd.

Een inrit wordt voorzien in het noordoosten naar zowel het westen van het terrein en het zuiden van het terrein door middel van waterdoorlatende kiezelverharding. Een totaal van 35 parkeerplaatsen wordt voorzien verspreid over deze twee zones, 20 ten noordwesten, 3 ten noorden en 12 ten zuiden, door middel van waterdoorlatende kunststof grastegels.

De overige zones worden ingericht als groenzone met daarbinnen een wadi.

2.6 Randvoorwaarden

De opdrachtgever wenst vooreerst de haalbaarheid van het project te onderzoeken vooraleer over te gaan tot archeologisch onderzoek. Omwille van deze reden wordt geopteerd voor eventueel verder onderzoek via uitgesteld traject.

¹ Info opdrachtgever

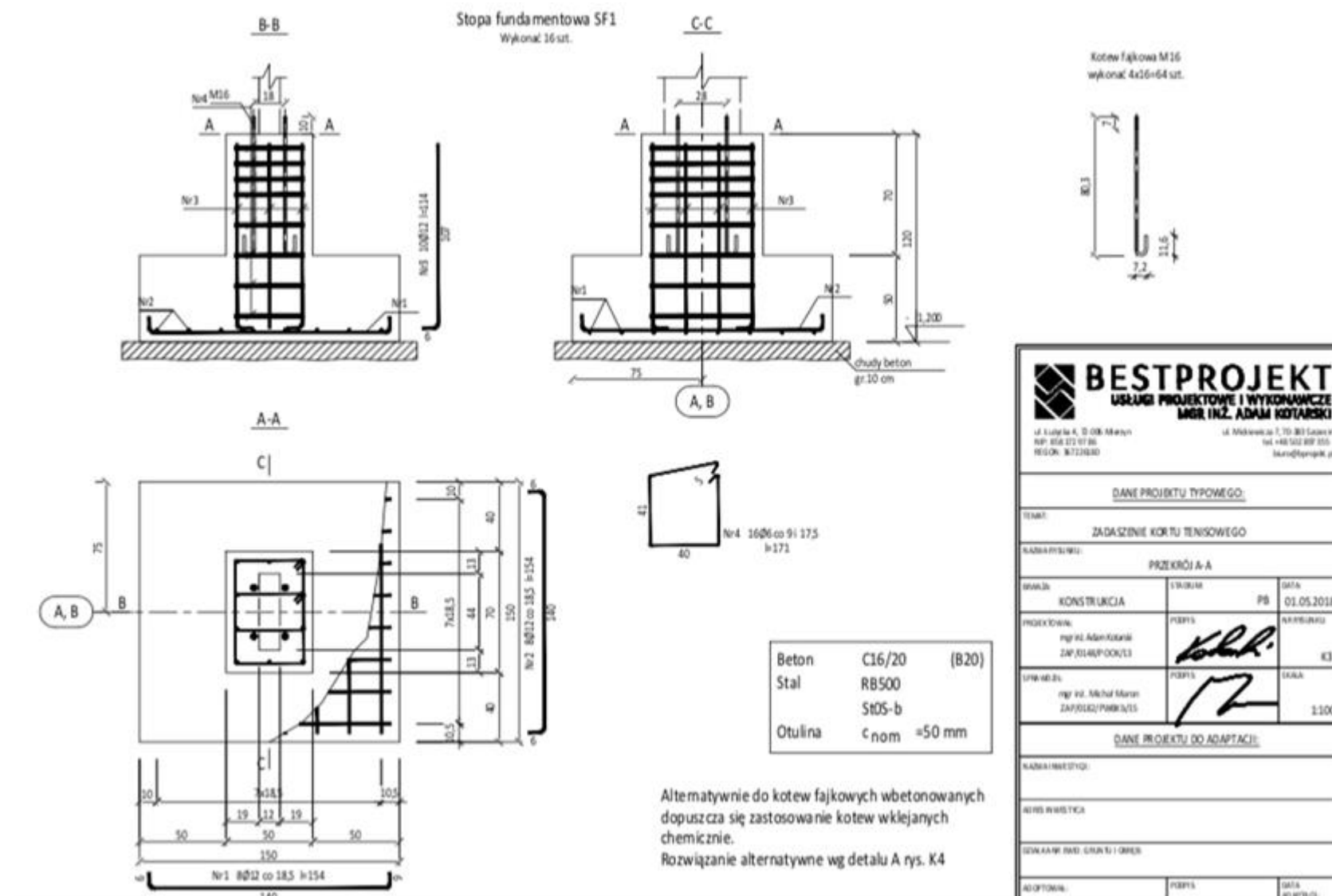
2.7 Werkwijze

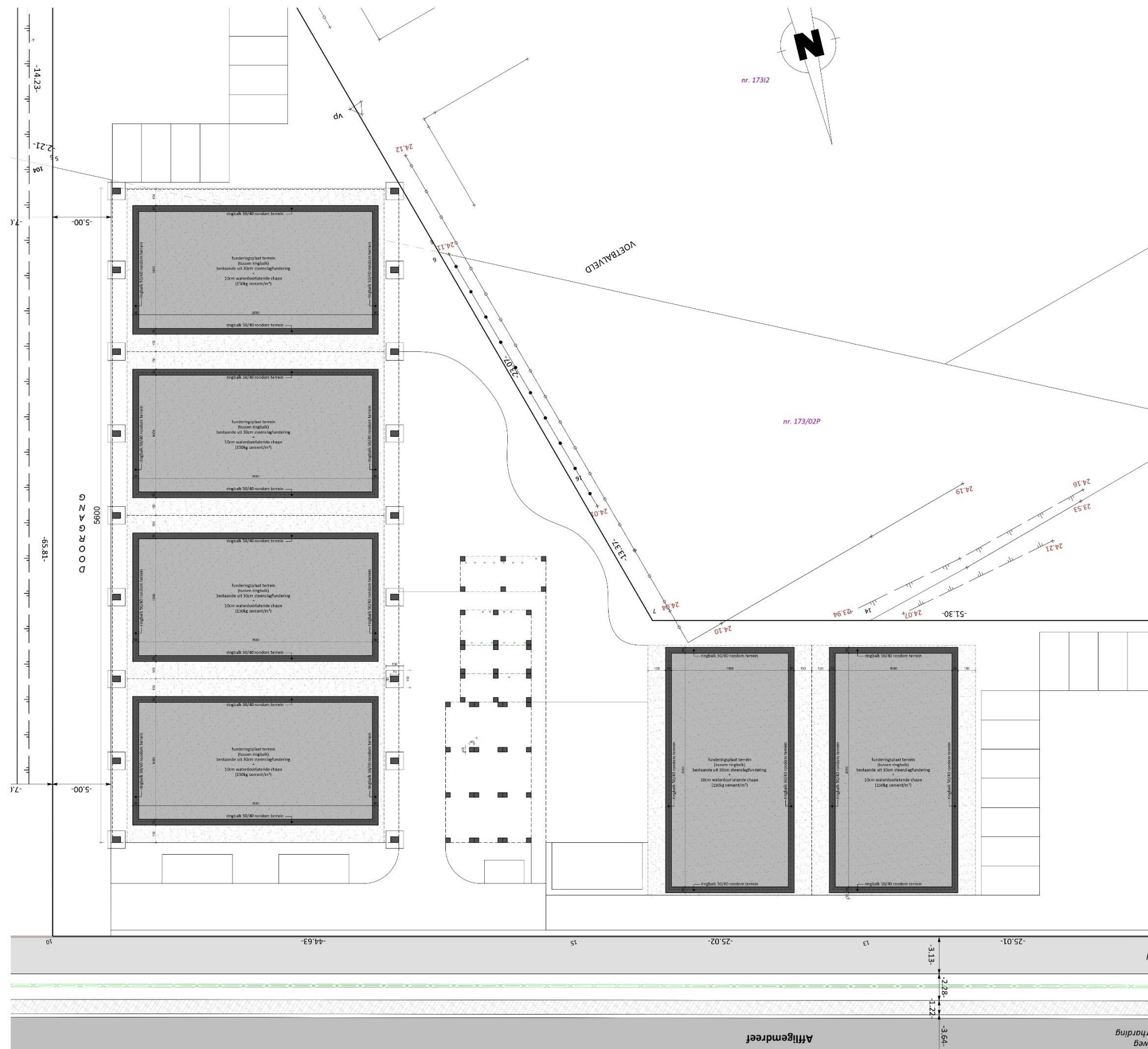
Dit bureauonderzoek heeft tot doel de aanwezigheid en de bewaringstoestand van de archeologische resten binnen het projectgebied in te schatten, alsook de impact van de geplande werken op het aanwezige archeologische erfgoed. Op basis van de verworven kennis kunnen concrete aanbevelingen geformuleerd worden voor een eventuele verder prospectie-/opgravingsstrategie. De archeologische verwachting van het projectgebied wordt gebaseerd op gekende geologische, landschappelijke, archeologische, historische en geografische bronnen. Hiervoor wordt beroep gedaan op gekende literatuur, de Centraal Archeologische Inventaris, het Geoportaal van Onroerend Erfgoed en de Databank Ondergrond Vlaanderen. Dit alles wordt vervolgens samengelegd met topografische kaarten, recente luchtfoto's, kadasterkaarten en plannen van de gekende/geplande toestand.

Overzicht geconsulteerde kaarten:

- Onderzoeksgebied:
 - Inplantingsplan huidige toestand
 - Inplantingsplan geplande toestand
 - Doorsnede bestaande toestand
 - Doorsnede nieuwe toestand
- Geografische/geo (morfo)logische en bodemkundige situering:
 - Topografische kaart
 - Orthofoto
 - Kadasterkaart
 - Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II
 - Tertiair geologische kaart
 - Quartair geologische kaart
 - Bodemtypekaart
 - Potentiële bodemerosiekaart
 - Erosiegevoeligheidskaart
 - Bodemgebruiksbestand
 - Gewestplan
- Historische situering:
 - Kaart van Villaret
 - Kaart van Ferraris, 1777
 - Atlas der Buurtwegen, 1840
 - Kaart van Vandermaelen, 1846-1854

- Kaart van Popp, 1842-1879
- Topografische kaarten van België
- Luchtfoto's
- Archeologische situering:
 - Geoportaal Centraal Archeologische Inventaris
 - Inventaris Onroerend Erfgoed

3 Assessmentrapport

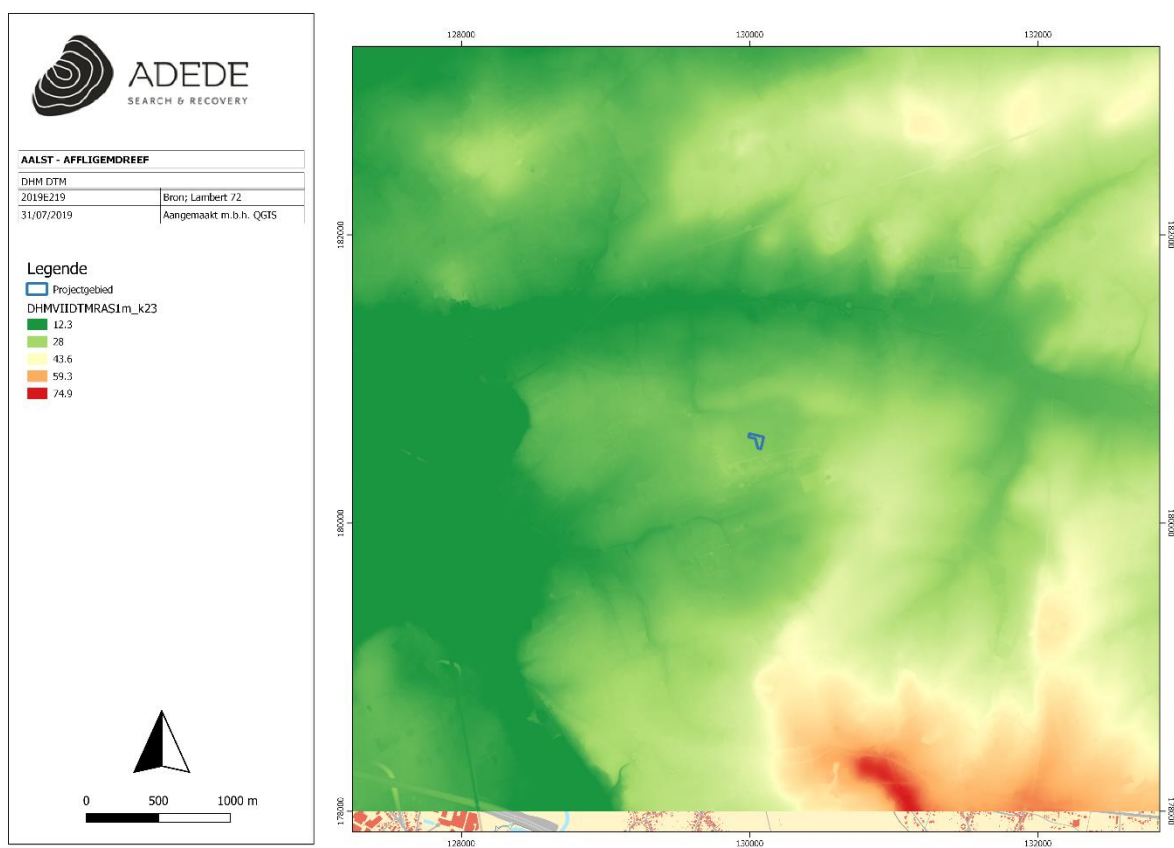
3.1 Landschappelijke situering van het onderzoeksgebied

Aalst is gelegen in de Denderstreek. Het centrum van Aalst ligt grotendeels in het dal van de Dender, op een hoogte van ongeveer 10 tot 20 meter boven het zeeniveau. Het hoogste punt van de stad Aalst zelf ligt halverwege tussen Aalst-centrum en de deelgemeente Hedersem, op 30m boven zeeniveau (Bosveld). Het hoogste punt van het hele grondgebied Aalst is te vinden in het Kravaalbos in de deelgemeente Meldert. Deze top komt 73m boven zeeniveau uit. Ten oosten, zuidoosten, zuiden en zuidwesten van de stad Aalst bevindt men zich al snel tussen de heuvels. Ten (zuid)oosten van Aalst is dit het Pajottenland, met toppen die 74-92m hoogte halen. Ten zuidwesten zijn dit de ‘voorheuvels’ van de Vlaamse Ardennen, dit met toppen tussen de 67 en 85m hoogte. Het Stadspark gaat in het zuiden over in het natuurgebied het Osbroek. Op het grondgebied van de deelgemeenten Hedersem, Hofstade, Gijzegem bevindt zich het erkend natuurgebied Hogedonk. Dit gebied wordt gekenmerkt door tal van kleine landschapselementen zoals grachten, sloten, oude dendermeanders. Het maakt deel uit van het natuurgebied Beneden-Dender, waaronder ook de Wiestermeersch, Hannaerden en de Denderbellebroek behoren, allen gelegen in de beneden Dendervallei.²

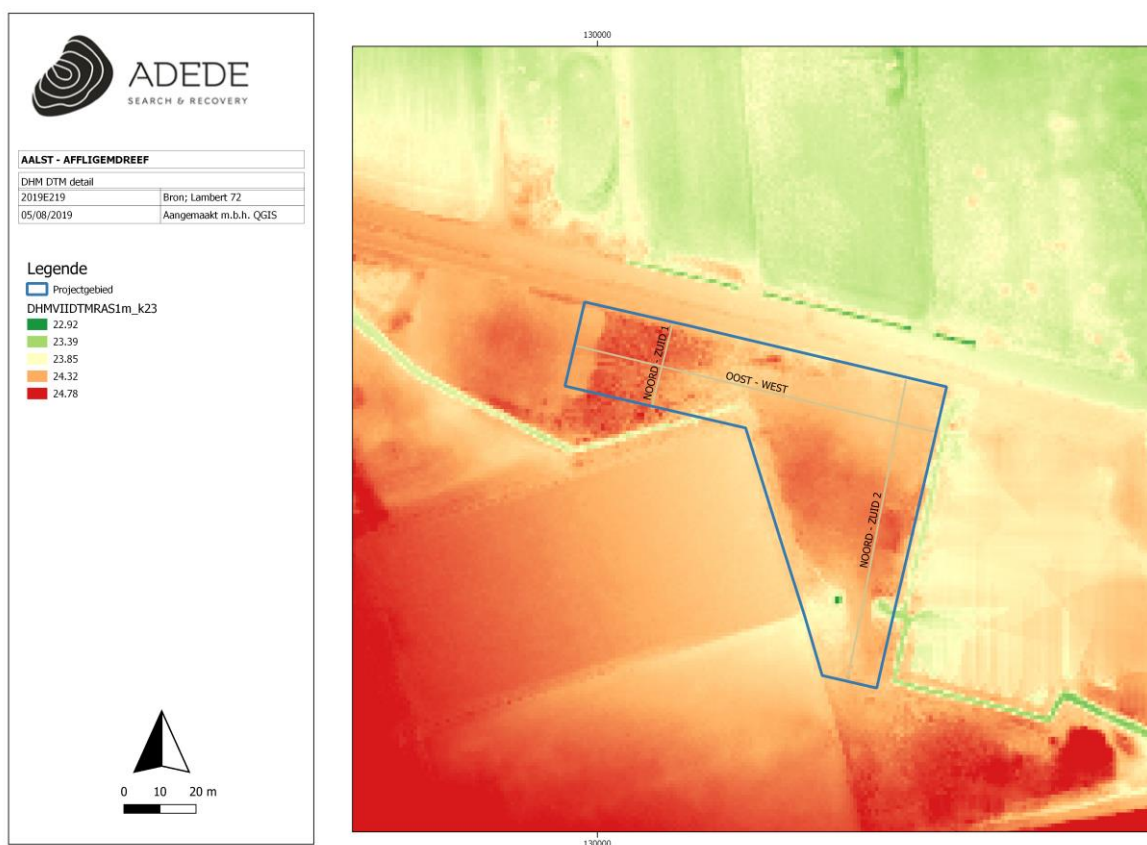
Het onderzoeksgebied situeert zich op ongeveer drie kilometer vogelvlucht ten oosten van het stadscentrum van Aalst. Een driehonderdtal meter ten noorden ervan loopt de Zoubeek, een driehonderdtal meter naar het zuiden de Zomergembeek. Ten zuidwesten van het onderzoeksgebied loopt de zeer dominant in het landschap aanwezig zijnde Dendervallei. Ongeveer op een kilometer ten noorden van het onderzoeksgebied loopt van oost naar west de duidelijk afgetekende beekvallei van de Molenbeek. Het onderzoeksgebied is gelegen op de overgang van de Noord-Vlaamse Zandstreek en het interfluvium tussen Dender en Zenne, dat als gradiënt zichtbaar is in het landschap. Net ten zuiden van het studiegebied ligt het Kluisbos. Dit bos is één van de oudste bossen van Aalst.

Met een hoogte die steeds tussen 23m TAW à 24m TAW schommelt, is het reliëfverloop over het onderzoeksterrein nagenoeg vlak. Wel lijkt in het zuidoosten en het westen van het onderzoeksgebied, afgaand op het DHM, het terrein mogelijk wat te zijn opgehoogd.

² Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Aalst [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140017> (Geraadpleegd op 21-05-2019)

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.

Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).

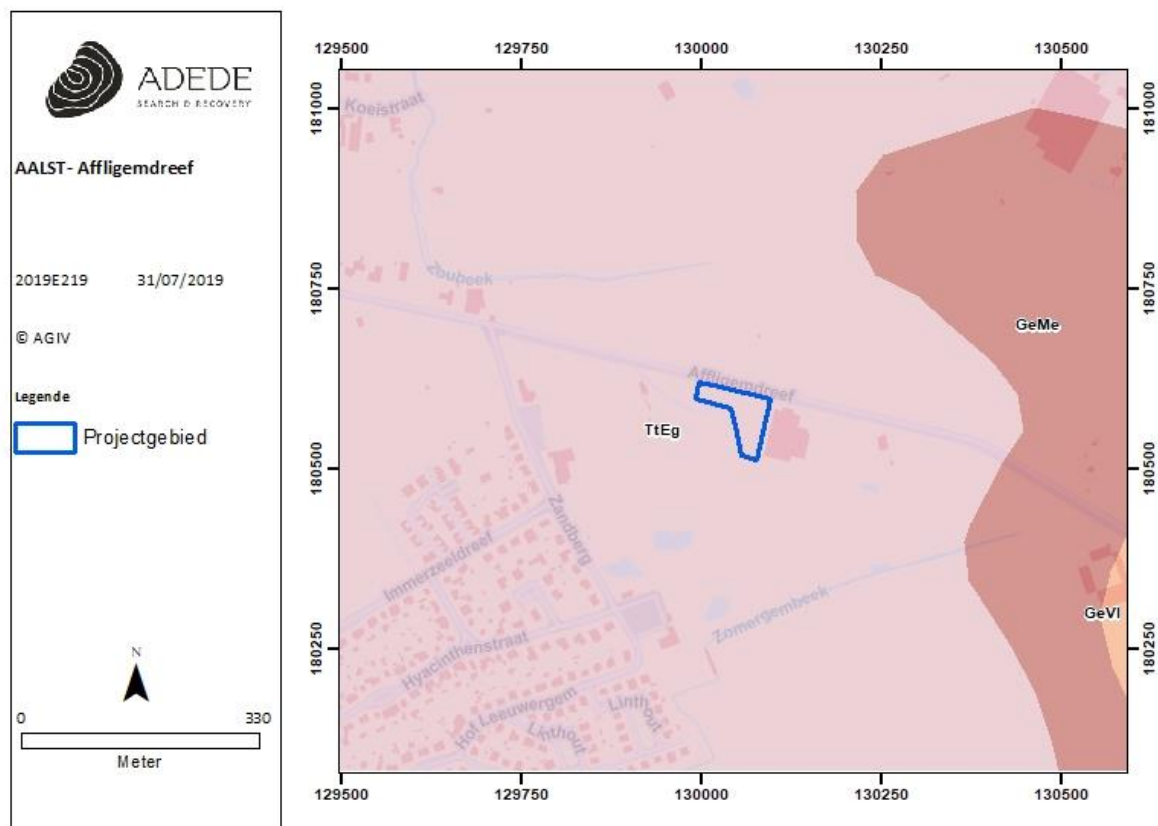
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.

3.2 Geo(morfo)logische en bodemkundige situering van het onderzoeksgebied

3.2.1 Tertiair geologisch

Op de Tertiair geologische kaart behoort het projectgebied toe aan het Lid van Egem (**TtEg**), dat op zijn beurt onderdeel uitmaakt van de Formatie van Tielt. Het Lid van Egem bestaat uit grijsgroen zeer fijn zand, kleilagen, zandsteenbanken en is glauconiet- en glimmerhoudend.

De Tertiair geologische kaart (1:50.000) geeft de lithologie van de afzettingen onder de Quartaire afzettingen weer.

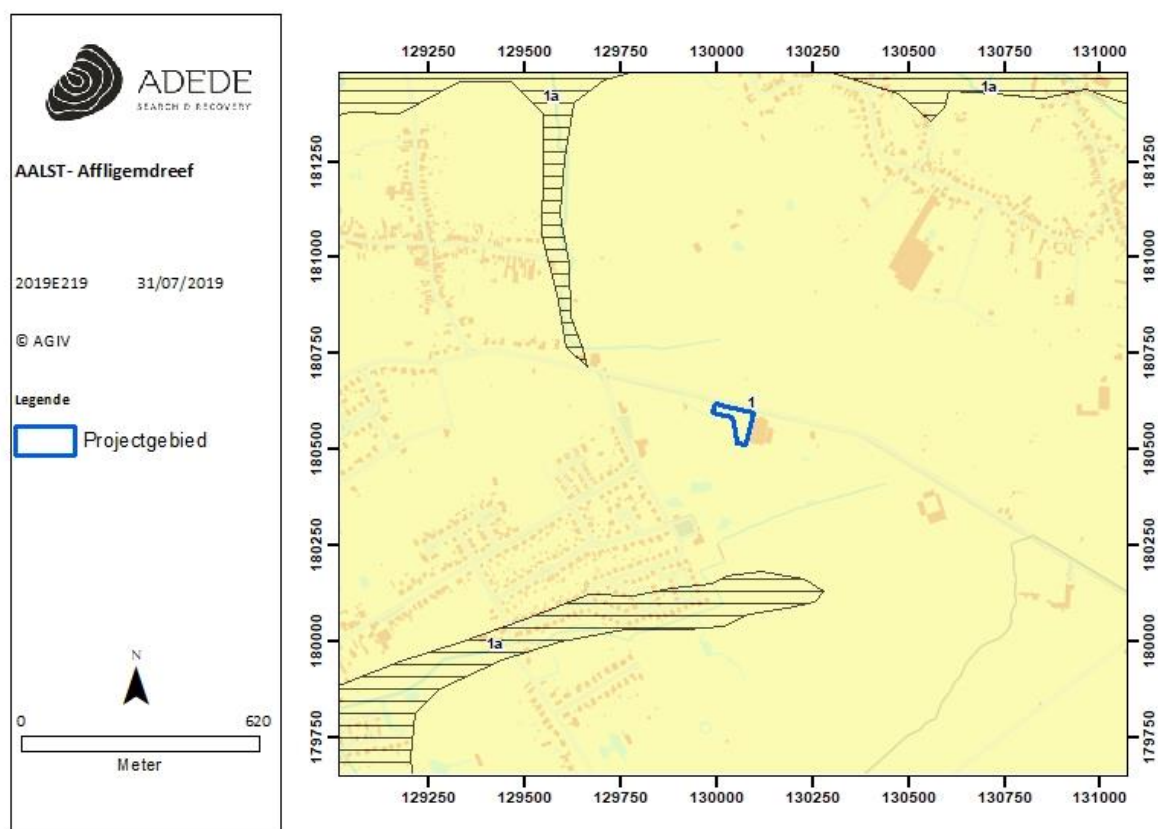

Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.

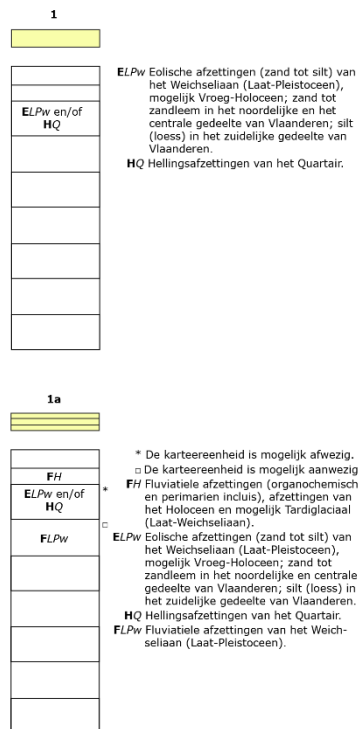
3.2.2 Quartair geologisch

Het volledige onderzoeksgebied is gesitueerd in eenzelfde quartaire afzetting, met name **profieltype 1**. Bij dit profieltype zijn geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen aanwezig bovenop de Pleistoceen sequentie. Het betreft eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) of mogelijk Vroeg-Holocene. In het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen bestaan deze afzettingen voornamelijk uit silt (loess) en in de meer noordelijke en centrale delen van Vlaanderen,

waar het onderzoeksgebied zich bevindt, zijn deze opgebouwd uit zand tot zandleem. Anderzijds kunnen er eveneens hellingsafzettingen van het quartair aanwezig zijn.

Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.

Figuur 6. Legende quartair geologische kaart.

3.2.3 Bodem

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de bodemtypekaart, potentiële bodemerosiekaart, erosiegevoeligheidskaart en het bodemgebruiksbestand besproken.

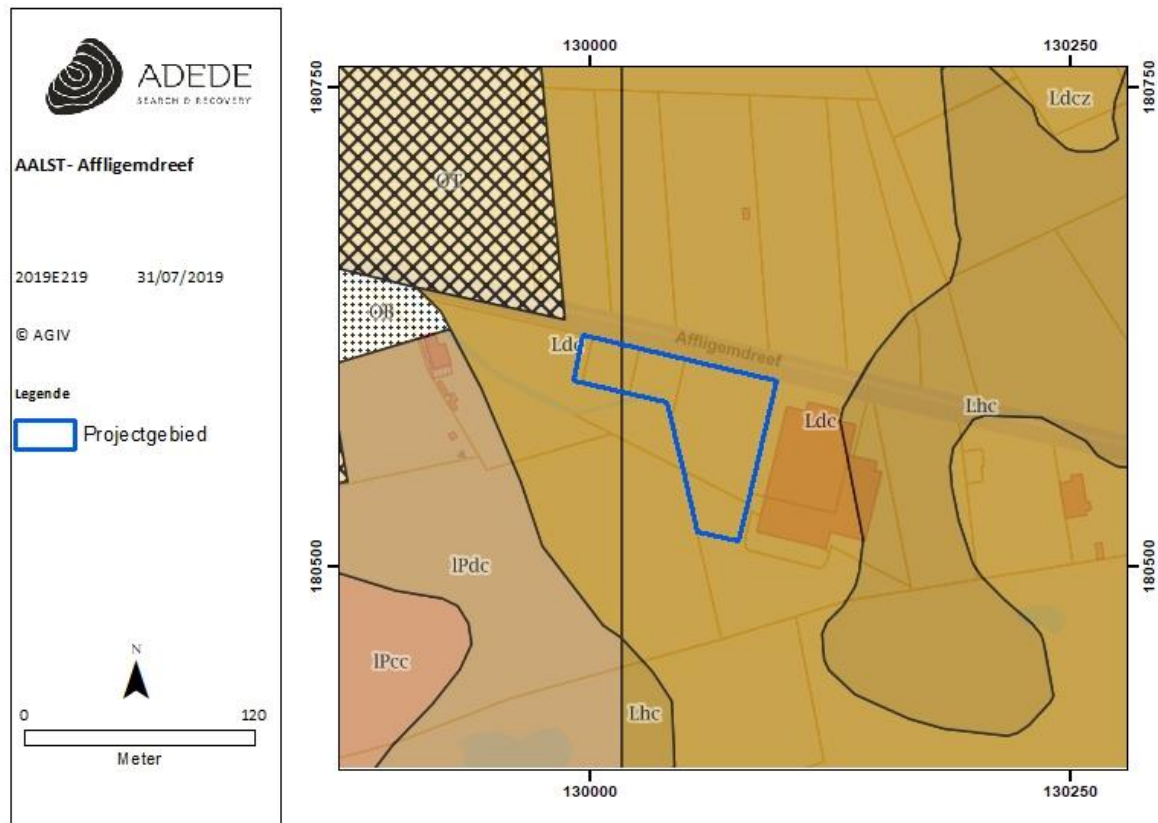
3.2.3.1 Bodemtypekaart

Het onderzoeksgebied bevindt zich integraal binnen de afbakening van eenzelfde bodemtype, m.n. type **Ldc**. In de directe omgeving komen ook nog diverse andere bodemtypes voor.³

Een Ldc-bodemtype is een matig natte zandleembodem met sterk gevlekte, verbrokkelde textuur B horizont. De Lda en Ldc series zijn matig natte, matig gleyige zandleemgronden met donker grijsbruine bouwvoor. Onder de Ap komt een bleekbruin uitgeloogde horizont voor die aan de contactzone met de textuur B zwakke roestverschijnselen vertoont. De textuur B is gaaf maar met roest gevlekt bij Lda; bij Ldc is de textuur B verbrokken, sterk gevlekt en door oxydo-reductieverschijnselen met bruinrode en grijze vlekken doorweven. Soms wordt het materiaal zwaarder of zandiger in de diepte. Heel dikwijls komt op wisselende diepte het Tertiair substraat voor. Boven het klei- of klei-zandsubstraat komt veelal een roestige band voor ten gevolge van het stagnerend water. Roestverschijnselen beginnen

³ <https://www.geopunt.be/>

globaal in het bovenste deel van de textuur B. Deze bodems zijn te nat in de winter, blijven lang fris in de lente en zijn algemeen goed vochthoudend in de zomer. Rationeel gebruik als akkerland vereist drainering. Beide series zijn goede akkerlandgronden, mits drainering geschikt voor alle teelten. Ze zijn zeer geschikt voor weiland. Ldc is iets minder gunstig dan Lda.⁴

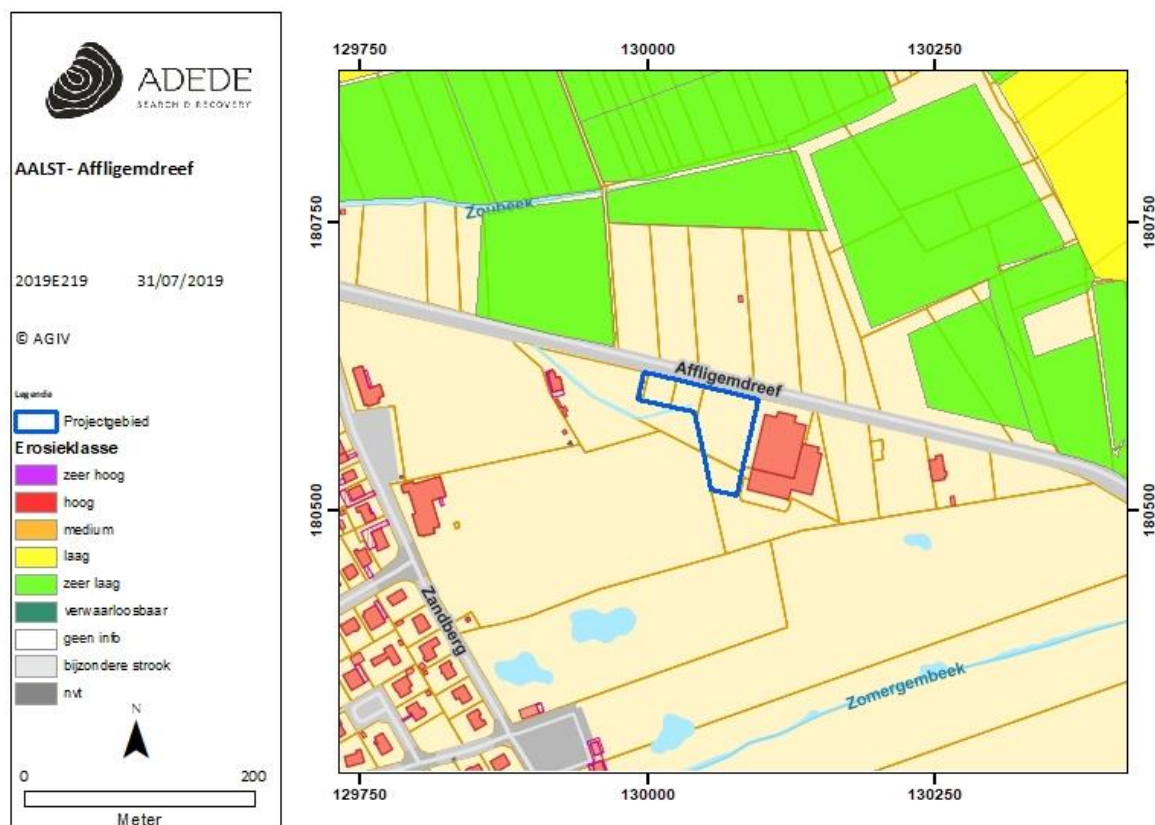

Figuur 7. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.

3.2.3.2 Potentiële bodemerosie

Op de potentiële bodemerosiekaart zijn voor het studiegebied geen gegevens beschikbaar. Op de percelen in de omgeving waar wel gegevens voor beschikbaar zijn varieert de potentiële bodemerosie van verwaarloosbaar tot laag.

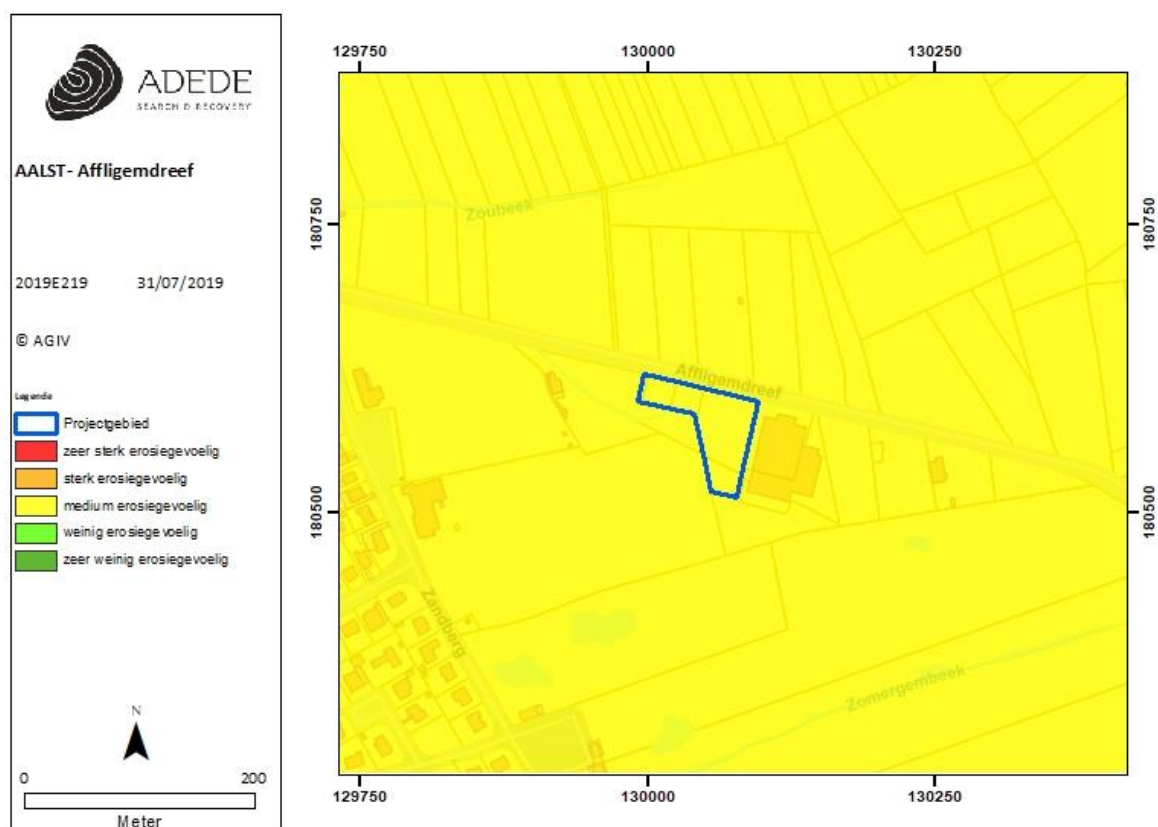
⁴ Van Ranst E. & Sys C., Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000), Laboratorium voor Bodemkunde, Gent, 2000.

Figuur 8. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.

3.2.3.3 Erosiegevoeligheid

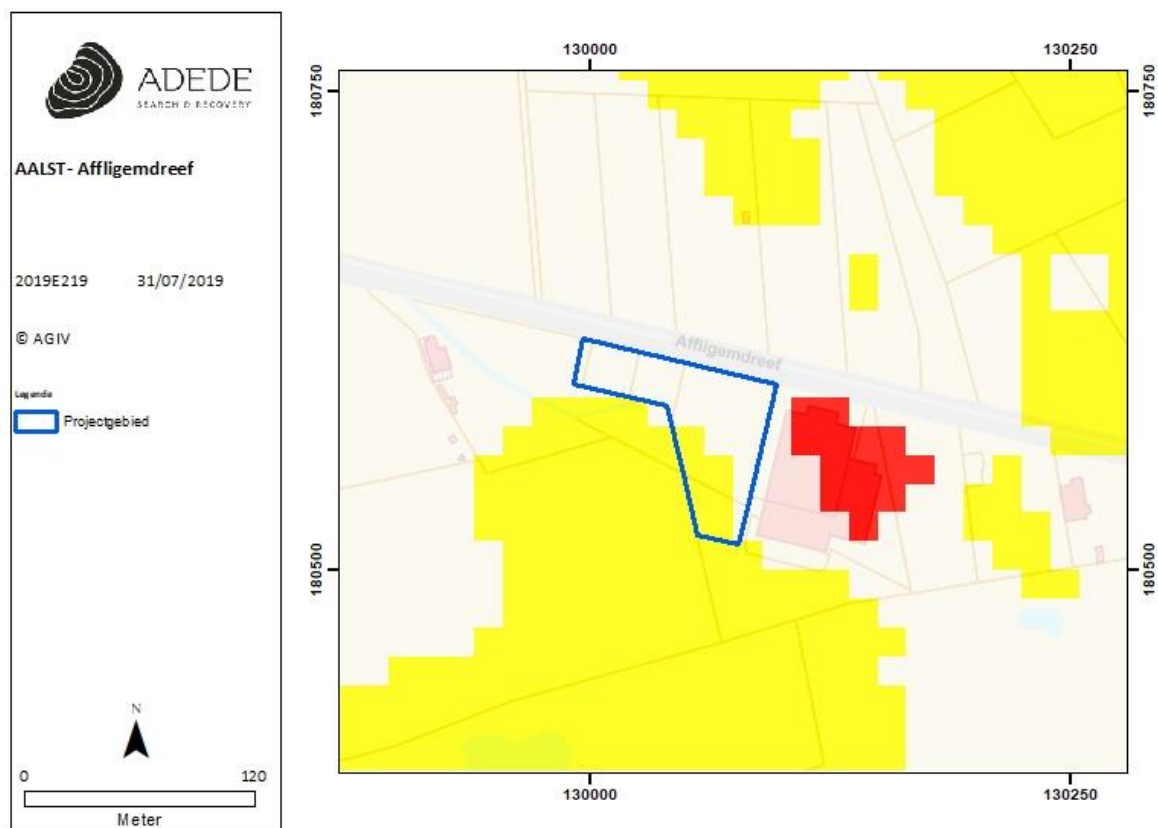
Op de erosiegevoeligheidskaart staat het onderzoeksgebied en haar omgeving gekarteerd als gemiddeld erosiegevoelig.

Figuur 9. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.

3.2.3.4 Landgebruik

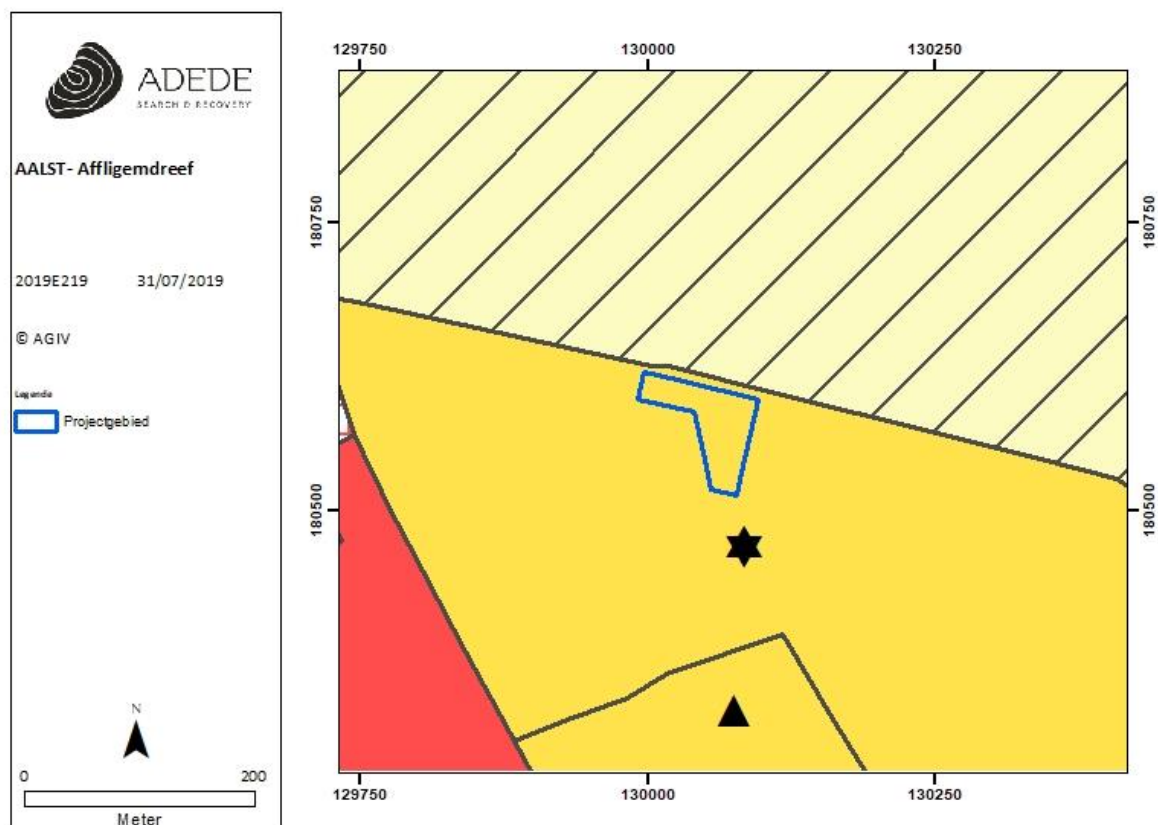
Volgens het bodemgebruiksbestand bestaat het grootste deel van het onderzoeksgebied uit **akkerland** (wit) en een deeltje in het zuiden uit **weiland** (geel).

Figuur 10. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.

3.2.3.5 Gewestplan

Volgens het gewestplan bevindt het onderzoeksgebied zich integraal in een zone die bestemd is als gebied voor dagrecreatie.

Figuur 11. Situering van het projectgebied op het gewestplan.

3.3 Historische situering van het onderzoeksgebied

3.3.1 Algemene historische situering

- **AALST**

Het centrum van Aalst situeert zich op de linkeroever van de Dender, daar waar de zandleemstreek overgaat in de leemstreek. De middeleeuwse stad ontwikkelde zich op de plaats waar een noordoostelijke uitloper van een leemrug een talud vormt met het Denderalluvium. De rivierbedding ligt hier heel dicht bij de leemrug en het zou dus heel goed kunnen dat hier al van oudsher een belangrijke oversteekplaats aanwezig was. De favorabele topografische en bodemkundige aard van het gebied – hoger gelegen, goed gedraineerde fertiele leemgrond en diep ingesneden beekdalen – moet echter ook in de prehistorie al een pullfactor geweest zijn. Tal van toponiemen in de regio zijn van pre-Germaanse oorsprong en zijn dus een extra indicatie voor de ouderdom van de bewoning in de streek. De naam Aalst zelf is terug te voeren tot het Belgische ‘alkustom’ (gegermaniseerde vorm ‘alhusta’), hetgeen een afleiding is van het Belgische ‘alkos’ wat heiligdom zou betekenen. Meerdere archeologische onderzoeken, zowel in het centrum van Aalst zelf als in de ruimere regio, lijken dit beeld te bevestigen. Verscheidene sporen en artefacten uit verschillende pre-Germaanse periodes werden geattesteerd en dus wordt aangenomen dat de Aalsterse regio sinds het laatneolithicum een min of meer continue bewoning heeft gekend doorheen de verschillende periodes.⁵

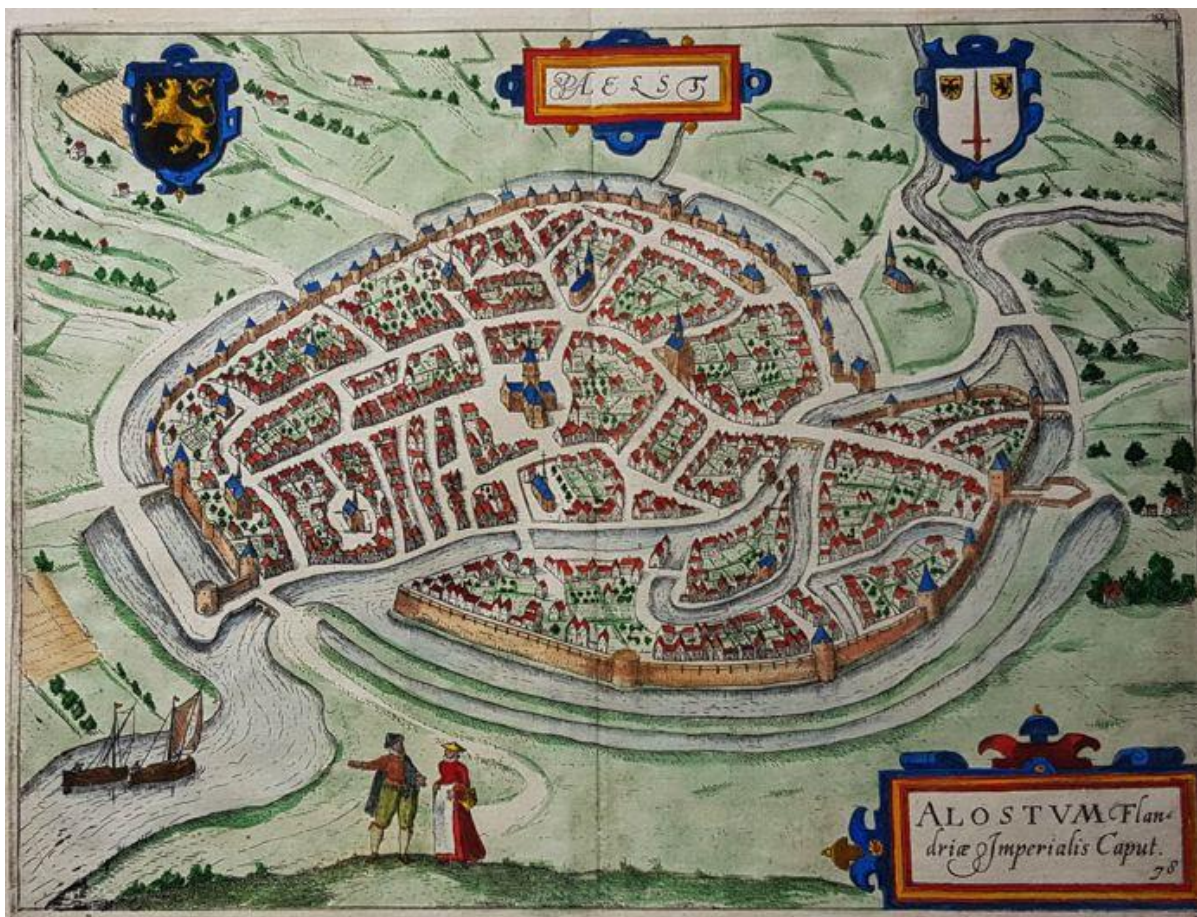
De start van de nederzetting Aalst kan teruggevoerd worden tot het Zelhof, een Karolingisch bedrijfstype, dat gesticht is tussen 750 en 800. De groei van deze eerste invloedrijke prestedelijke kern aan de Dender werd gestimuleerd door de nieuwe landweg Keulen-Brugge. Eind 9^e eeuw waren vele landbouwgronden rond Aalst in handen van het kapittel van Kamerijk en de abdij van Lobbes.⁶ De naam Aalst komt voor het eerst voor in 868 in eigendomslijsten van eerdergenoemde abdij.⁷ In 879 werden alle nederzettingenstructuren verwoest door de Noormannen. Het Zelhof werd herbouwd maar zal zijn centrale rol verliezen aan de burcht en de parochiekerk. Deze burcht was midden 11^e eeuw opgericht door de graaf van Vlaanderen tussen de Dender en de Oude Dender. Aalst vormde een grensnederzetting nadat graaf Boudewijn I dit deel van de Brabantgouw had veroverd. Aan de Werf ontstond hierdoor een bloeiende handelseconomie. De kern breidde zich hierdoor uit naar het westen, naar de huidige Grote Markt waarop verschillende oude straten uitkwamen. Begin 12^e eeuw was het gebied omweld met verschillende stadspoorten. Aalst werd een stad in 1164 en hoofdplaats van de

⁵ DE GROOTE K. 2013: *De stadswording van Aalst. Of hoe een Merovingische nederzetting uitgroeide tot een laatmiddeleeuwse stad*, M&L 32(1), jan.-feb. 2013, 4-32.

⁶ http://www.thesis.net/aalst_mobiliteit/aalst_mobiliteit_hfst_1.htm

⁷ <http://www.aalst.be/default.asp?siteid=15&rubriekid=1092&artikelid=7329>

heerlijkheid van de graven van Aalst.⁸ De agglomeratie vertoonde aan het begin van de 13de eeuw een driehoekige vorm, waarvan de basislijn gevormd werd door de Dender en de huidige Onderwijsstraat. De twee basishoeken werden gevormd door de Werf en de Academieplaats en de bovenhoek lag in de nabijheid van de Grote Markt. In de 14de eeuw toont de stad een radiaal concentrisch stratenpatroon rondom de Grote Markt en een behoorlijke versterking bestaande uit de Hoog-, Capucienen- en Sterrevesten en een ringmuur met 25 torens en 6 poorten. Dit concentrisch stratenpatroon wordt heel herkenbaar weergegeven op de kaart van Deventer uit de 16de eeuw (cf. infra). De stadsvesten zijn zichtbaar op een kaart van Ludovico Guicciardini uit 1582. Het projectgebied bevindt zich links buiten de kaart.

Figuur 12. Stadsplattegrond van Aalst met zicht op de versterkingen⁹.

Aalst had zwaar te lijden tijdens het Spaans bewind, vooral door oorlogsgeweld. Zo werd de stad op 25 juli 1576 veroverd door Spaanse muitende troepen: via de Dender slaagden ze erin de stad binnen te dringen. Voor de kanalisatie had de Dender immers een erg kronkelend verloop. In de zomer was

⁸ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120309>

⁹ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/86/Plattegrond_Aalst_Guicciardini_1581.jpg

het waterpeil zo laag dat men met opgestroopte broekspijpen de overkant kon bereiken.¹⁰ Deze *Plundering van Aalst* maakt deel uit van de Tachtigjarige Oorlog¹¹ en wordt weergegeven op een stadsplattegrond van Aalst die werd opgemaakt door Frans Hogenberg.

Figuur 13. De Plundering van Aalst, door Frans Hogenberg¹².

In 1667 werden de wallen ontmanteld door de Franse maarschalk Turenne. Vanaf de Oostenrijkse periode steeg de welvaart terug, onder meer door de opkomende industrialisatie. Dit laatste zorgde tevens voor een toenemende urbanisatie in de 19^e eeuw.¹³ Verder werd de baan Brussel-Aalst-Gent aangelegd en de Dender gekanaliseerd (in de 18de eeuw). Toch kwam de echte industrialisatie in Aalst pas op gang vanaf 1856 dankzij de spoorlijn Brussel-Aalst-Gent. Nijverheden ontwikkelden zich in het centrum en langs de Dender en spoorlijn. De voornaamste nijverheid bleef textiel, onder meer breigoed, leder en schoenen. Vanaf de tweede helft van de 20^e eeuw is deze nijverheid sterk verminderd en teruggedreven uit het centrum naar nieuwe industrieparken.¹⁴

¹⁰ <http://www.dender.be/thema/historiek/een-rivier-met-een-geschiedenis>

¹¹ https://nl.wikipedia.org/wiki/Plundering_van_Aalst

¹² https://nl.wikipedia.org/wiki/Plundering_van_Aalst#/media/File:Aalst_1576.JPG

¹³ http://www.ethesis.net/aalst_mobiliteit/aalst_mobiliteit_hfst_1.htm

¹⁴ <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120309>

- **KLUISBOS**

Direct ten zuiden van het studiegebied ligt vandaag het Kluisbos. Dit bos is één van de oudste bossen van Aalst. Samen met het Kravaalbos in Meldert maakte het deel uit van het uitgestrekte Kolenwoud dat eeuwen geleden het landschap in deze streken bepaalde. Aan de rand van het bos, op de plaats genaamd Breedeik, borrelde een levenskrachtige bron die eeuwen later 'Kluizeputteken' werd genoemd. Op het einde van de 7de eeuw, mogelijk in de 8ste eeuw, kwam Sint Ursmarus, abt van Lobbes bij Thuin, om de streek te kerstenen. De stichting van een 'cella', een bidplaats, kluis of primitief kloostertje in het bos aan het Kluizeputje wordt aan hem toegeschreven. Toen op het einde van de 11de eeuw in 1085 de abdij van Affligem werd gesticht, maakte de Abdij van Lobbes nog aanspraak op deze streek. In de 12de eeuw werd de Kluis door enkele kluizenaars bewoond. De belangrijkste was Radulfus de Zwijger. Hij werd begraven in de Kluiskapel. Een groot gedeelte van het bos werd in de 12e eeuw eigendom van de Abdij van Affligem en wordt dan het Afflighem bosch genoemd. Zo staat het ook vermeld op de Ferrariskaart. De monniken stonden in voor het beheer en de abdij hield toezicht. Om te voldoen in het levensonderhoud van de toenemende bevolking werden grote delen van de bossen geleidelijk gerooid en in cultuur gebracht als akker of weiland. De hopteelt werd een van de voornaamste teelten in de streek en ging het landschapsbeeld sterk bepalen door de metershoge staken die gebruikt werden voor de teelt. Het bos zelf werd omschreven als een middelhoutbos, een mengeling van hoogstammig hout en kreupelhout. Het hoogstamhout (eik en beuk) werd aan de omliggende gemeenten en de stad Aalst verkocht als brandhout. Het kreupelhout werd gebruikt door de broodbakkers en brouwers of diende voor hoppestokken. In 1796 verjoegen Franse soldaten de monniken uit hun abdij. Even later volgde de publieke verkoop van de abdijgebouwen en de omliggende landerijen. Het bos werd volledig gerooid en eveneens verkocht.¹⁵

3.3.2 Historisch kaartmateriaal

Voor Aalst zijn er tal van oude historische kaarten beschikbaar, alleen hebben deze echter in de eerste plaats betrekking op de historische stadskern van Aalst en zijn ze dus voor dit onderzoeksgebied niet meteen van toepassing.

De eerste relevante kaarten zijn die van Villaret (1745 – 1748) en van Ferraris (1771 – 1778). Beide kaarten situeren het onderzoeksgebied in een bosgebied, op Ferraris aangeduid als de '*Affleghem Bosch*', dat overeenstemt met het Kluisbos. Op beide kaarten is de voorloper van de huidige Affligemdreef, met en min of meer onveranderd tracé ten opzichte van vandaag, al zichtbaar. De dreef loopt dwars door het bos. Daar waar op de Villaretkaart het onderzoeksgebied nog diep in het bos

¹⁵ <https://www.natuurpunt.be/natuurgebied/kluizenbos#beschrijving>

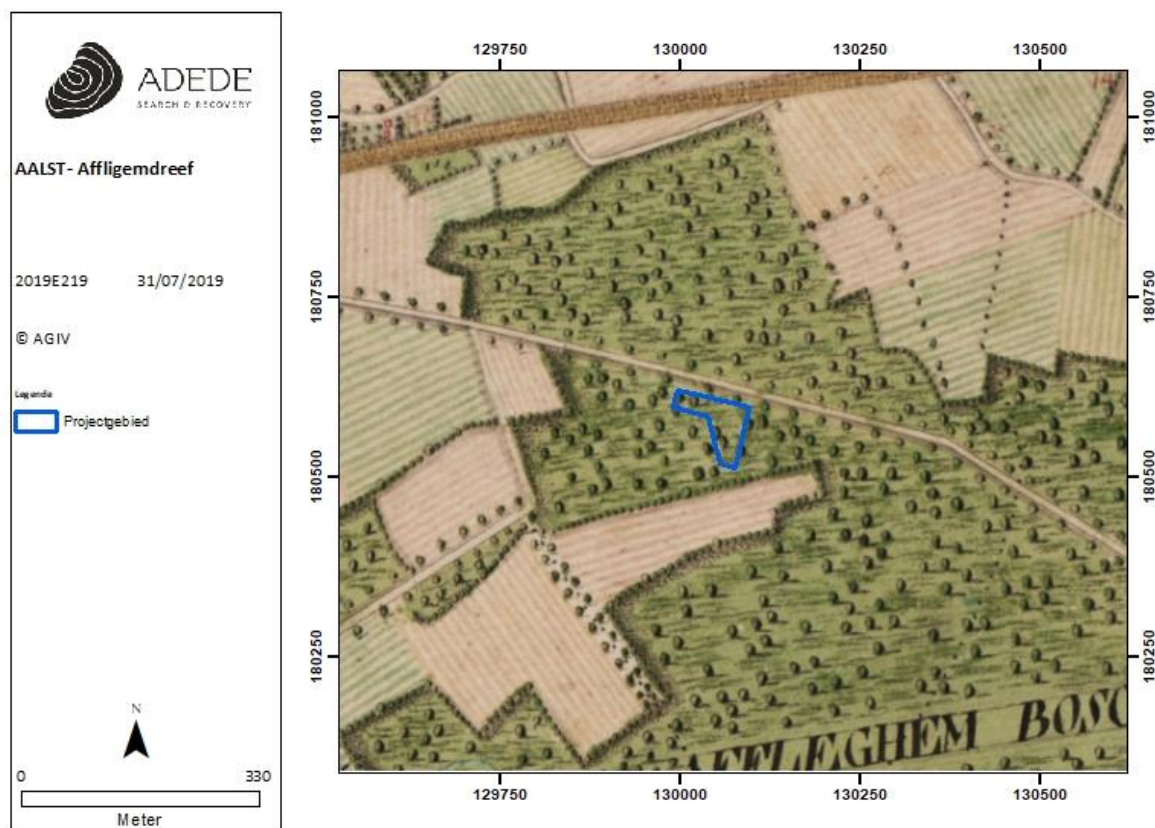
verscholen ligt, komt op de Ferrariskaart de beschaving onder de vorm van akkergronden met rasseschreden dichterbij.

Op de Atlas der Buurtwegen (1841) verschijnt de eerste bescheiden bewoning in de onmiddellijke omgeving van het onderzoeksgebied. Net ten westen ervan ligt nu een alleenstaand L-vormig gebouw langs de zuidzijde van de Affligemdreef. Het toenmalig landgebruik kan van deze kaart moeilijk worden afgeleid, doch gezien de relatief grote omvang van de kadastrale percelen lijkt het aannemelijk dat het eerder nog om bosgebied gaat dan om akkerland. Dit vermoeden lijkt te worden bevestigd wanneer de Topografische Kaart van Vandermaelen (1846 – 1854). Op deze valt het onderzoeksgebied nog net binnen een overgebleven stukje bosgebied omringd door akkerland. Qua bebouwing in de omgeving is er geen verandering t.o.v. voorgaande kaart.

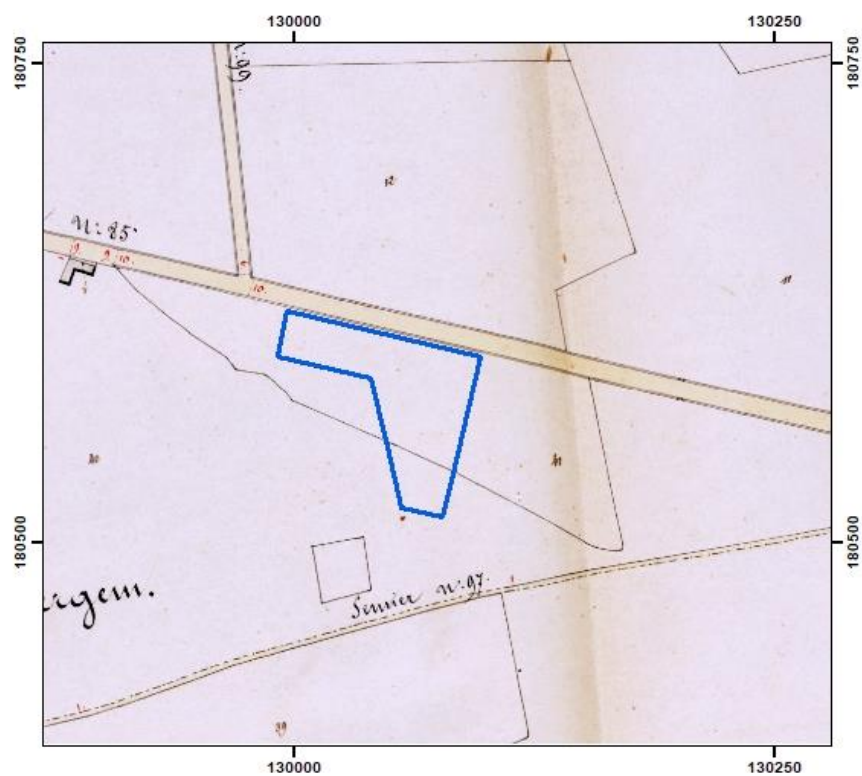
Ook op later historisch kaartmateriaal, zoals de Poppkaarten (1842 – 1879) en de Topografische Kaarten van België verandert er nauwelijks wat. Het bos ruimt geleidelijk plaats voor braak- en/of weiland, en tegen 1969 verdwijnt de enige bewoning in de directe omgeving, net ten westen, ook opnieuw.

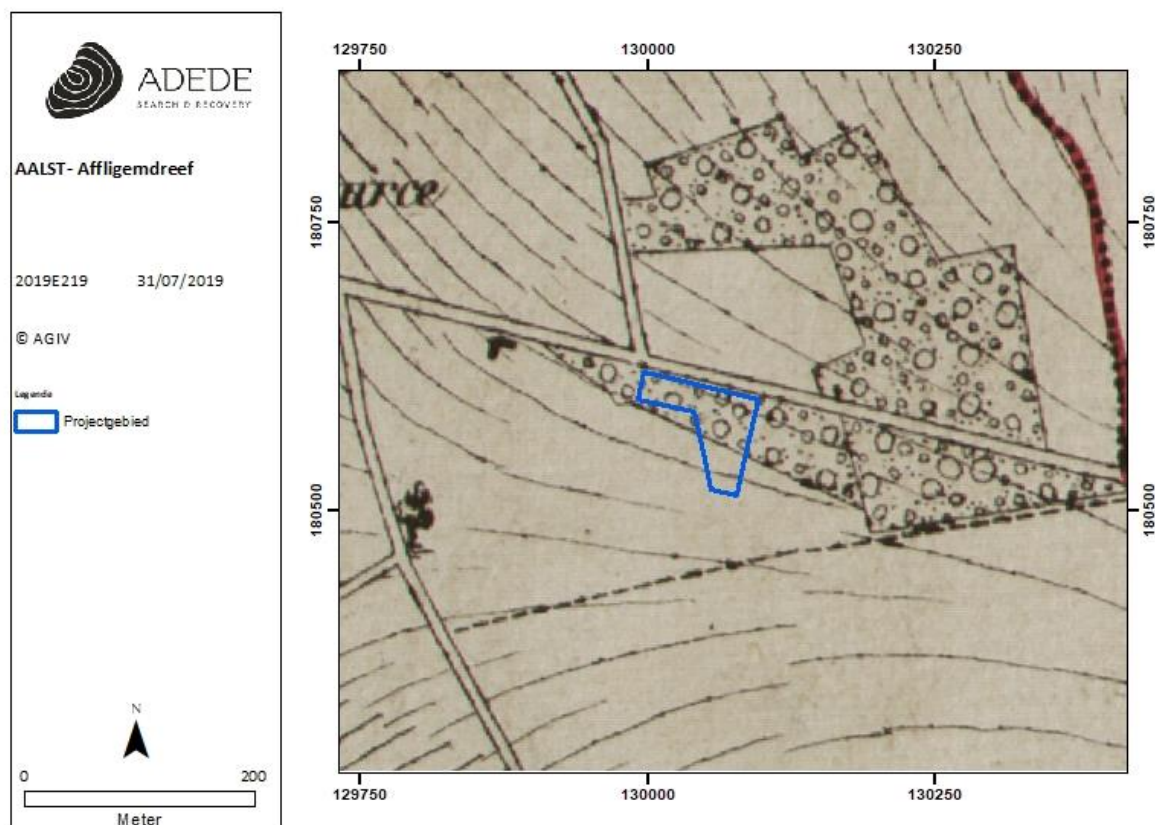
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret.

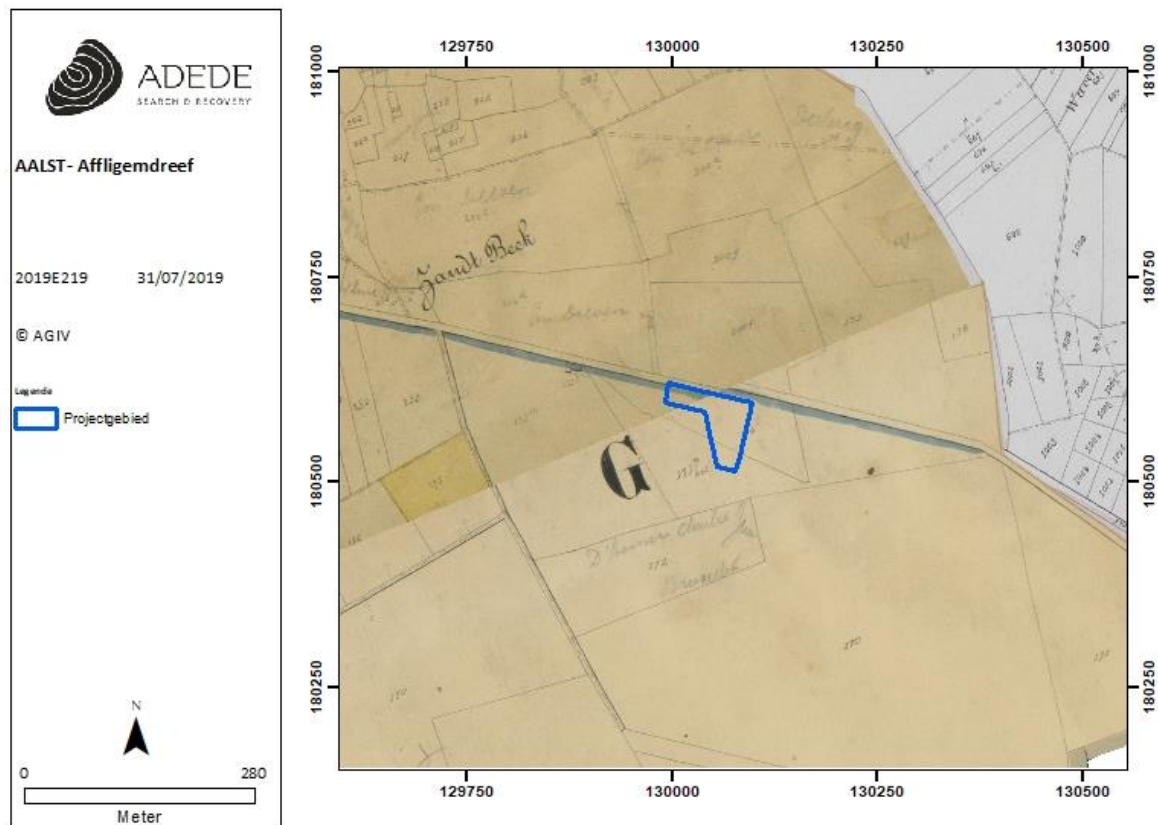
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.

Figuur 16. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.

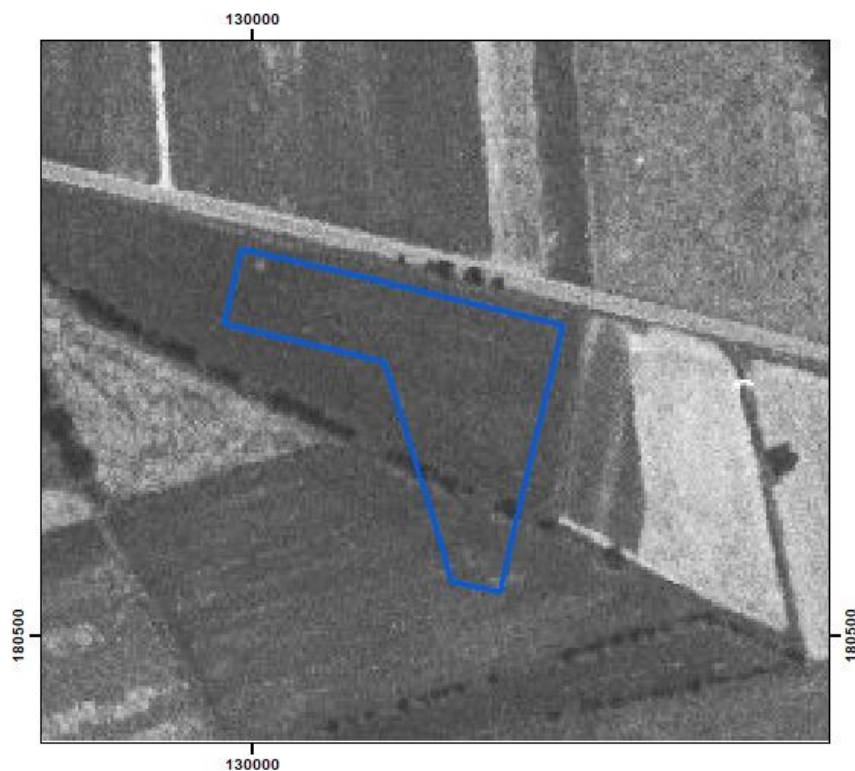
Figuur 17. Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van Vandermaelen.

Figuur 18. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.

3.3.3 Luchtfoto's

Bij een overzicht van de luchtopnames gedurende de laatste 40 jaar kan men vaststellen dat het onderzoeksgebied in de periode 1971 gekenmerkt werd door een afwezigheid van antropogene activiteiten. Enig verschil in de volgende 20 jaar is de oprichting van het gebouw in het oosten. Het is echter pas rond de eeuwwisseling dat er zich binnen het projectgebied veranderingen voordoen. Zo valt in het oosten een verharde weg op dien in de hedendaagse situatie opnieuw geruimd is.

Figuur 19. Situering van het projectgebied op luchtofoto's uit 1971, 1979-1990 en 2008-2011

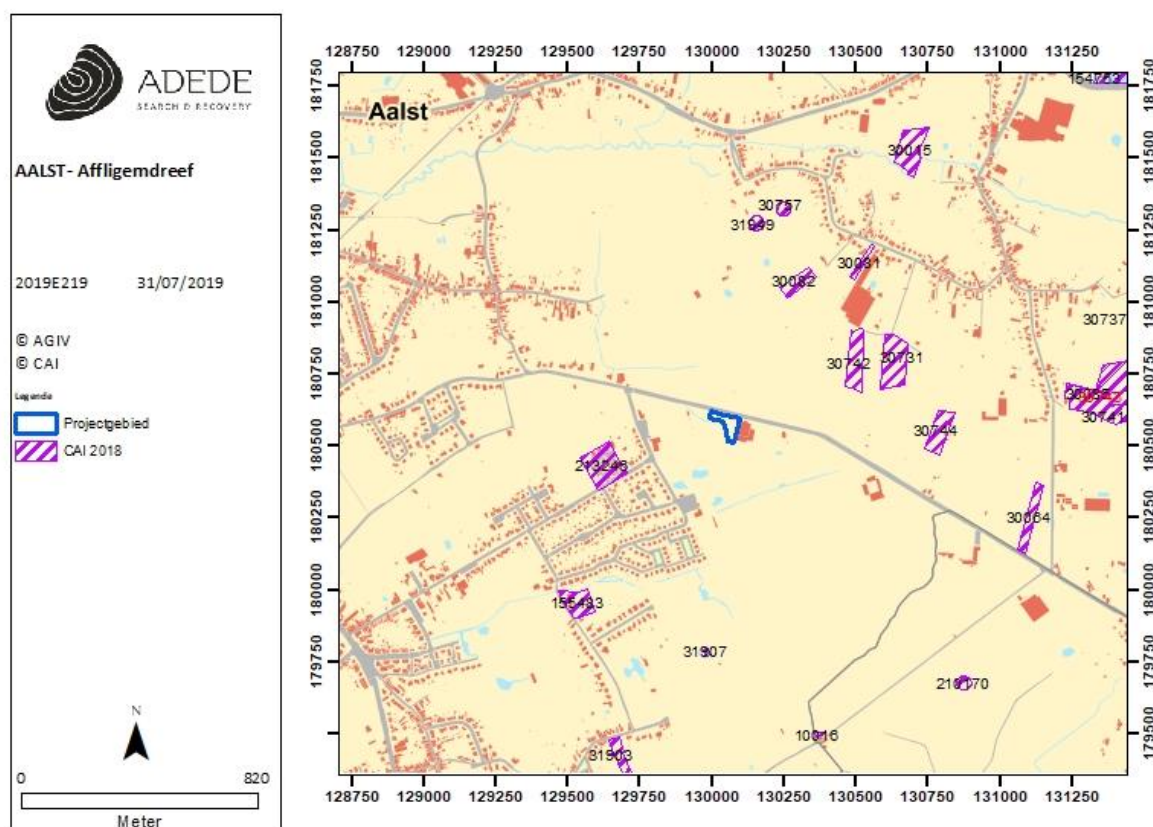
3.4 Archeologische situering van het projectgebied

Binnen het onderzoeksgebied gebeurde tot op vandaag nog geen enkele vorm van archeologisch onderzoek. In de omgeving van het onderzoeksgebied zij wel enkele archeologische waarden uit diverse archeologische periodes gekend.

Even ten westen van het onderzoeksgebied, langs de noordzijde van de Immerzeeldreef, werden tijdens een mechanisch prospectieonderzoek met zekerheid één brandrestengraf (mogelijk twee) en een greppel die op basis van zijn vulling ouder dan de middeleeuwen wordt geschat (CAI213246). Voorts werd in de omgeving van het onderzoeksgebied nog geen archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem uitgevoerd.

Eind jaren '70 en begin jaren '80 van vorige eeuw werden bij enkele veldprospectiecampagnes o.l.v. Pieters M. en Sergant J. verschillende losse archeologische vondsten opgetekend. Het gaat hier in hoofdzaak om prehistorische silexartefacten (gepolijste bijl, schrabbers, afslagen,...).

Voor het overige gaat het vooral om enkele locaties van middeleeuwse mottekastelen en/of sites met walgracht.

Figuur 20. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.

CAI-melding	Datering	Beschrijving
155483 Indicator	Late middeleeuwen	Alleenstaande site met walgracht, gekend als Hof Somergem. Oudste vermelding gaat terug tot 1380
213246	Romeinse tijd	Brandrestengraf en een mogelijk brandresten graf.
	Nieuwe tijd	Paalkuilen en kuilen
	Onbepaald	Greppel, die aan de hand van de vulling vermoedelijk ouder is dan de middeleeuwen. Alsook onbepaalde karensproen.
30622	Metaaltijden	Enkele scherven, o.a. randscherf van een licht geknikt schaalteje met vingertopindrukken op de rand, een randscherf van een kommetje met gegladde schouder en besmeten buik en een bodemfragment met een door vingernagelindrukken geaccentueerde bodemrand.

30757	Steentijd	Losse lithische artefacten, waaronder fragment van een schrabber.
	Romeinse tijd	Losse aardewerkvondst: een wandscherf, mogelijk Romeins.
31949	Steentijd Neolithicum	Vondstenconcentratie lithisch materiaal: voornamelijk afslagen (groot aantal verbrand), maar ook een geretoucheerde afslag en een fragment van een gepolijste bijl.
30081	Romeinse tijd	Los tegulaefragment
30082	Steentijd	Twee vuurstenen artefacten, waarvan een kling met twee geretoucheerde boorden. Dergelijke klingen treft men regelmatig aan in de Michelsberg-cultuur (Midden-Neolithicum)
30742	Middeleeuwen	Losse aardewerk vondst: manchetvormige rand van een keramisch recipiënt. Mogelijk door bemesting op perceel terecht gekomen. Scherf vertoont kenmerken van de 1 ^{ste} productiefase van Andennekeramiek (1075-1175)
30731	Steentijd	Losse lithische vondsten: drie vuurstenen artefacten waaronder een schrabber.
30744	Steentijd	Losse lithische vondst: 6 vuurstenen artefacten (niet nader gedateerd) en een fragment van een gepolijste Neolithische bijl.
30015	Middeleeuwen	Motte die evolueerde naar site met walgracht - motteheuvel met voorhof - geen gebouwsporen - op het motteplateau stond een toren in vakwerk - wel grondvesten van later hof van site met walgracht - schervenmateriaal (o.a. Andenne, Siegburg, Raeren) - kernheuvel met basisdiameter van 24 m. In de late middeleeuwen evolueerde de motte naar een moated site met verlaagde woonheuvel en breed uitgewerkt platform, men bouwde er het woonhuis van een hofstede op.
30064	Mesolithicum (?)	6 vuurstenen artefacten, o.a. microkling
31907	Late middeleeuwen	Site met walgracht: de gesloten walgracht heeft een onregelmatige vorm, de afmetingen van het wooneiland zijn klein: 22 m bij 20 m. Het is niet zeker of het een site met walgracht is, het vertoont wel de uiterlijke kenmerken van een dergelijke site. Verder onderzoek kan uitsluitsel brengen

210170	Romeinse tijd	Vondst (metaaldetectie) van een munt (as) met afbeelding van een keizer.
30637	Steentijd	een gepolijste bijl uit een groen gesteente (amfiboliet met slingerstructuur en granaatsteen, behorend tot de 'roches vertes') oorsprong: Harzgebergte of Cornwall-Wales
30743	Steentijd	Losse vondst vuurstenen cirkelschrabber

4 Besluit

4.1 Onderzoeksvragen

- ***Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het onderzoeksgebied?***

Op basis van het beschikbare en geraadpleegde bronnenmateriaal kon binnen het bureauonderzoek de aan- of afwezigheid van een archeologische site of relevante archeologische overblijfselen binnen de contouren van het projectgebied niet met zekerheid worden aangetoond. Wel is het mogelijk een archeologische verwachting naar voor te schuiven teneinde een antwoord te kunnen bieden op de gestelde onderzoeksvragen.

Aan de hand van de geraadpleegde cartografische bronnen kan worden gesteld dat het projectgebied in een vrij landelijke en bosrijke omgeving gelegen is. Op geen enkele van de historische kaarten is bebouwing vast te stellen binnen het onderzoeksgebied. In de loop van de 18de eeuw ligt het onderzoeksgebied diep verscholen in het Kluisbos. Geleidelijk aan komt vanuit het westen de cultivatie van het landschap opzetten en moet het Kluisbos almaar meer terrein prijsgeven. Nadat het bos verdwijnt ter hoogte van het onderzoeksgebied verandert het terrein vermoedelijk in weiland. Uit verschillende 20ste-eeuwse luchtfoto's blijkt dat het onderzoeksterrein tot op vandaag braak- of weiland is gebleven zonder ooit enige bebouwing te hebben gekend. In de loop van de jaren 2000 worden op het oostelijke gedeelte van het onderzoeksgebied een parking met steenslagverharding en twee sleufsilo's aangelegd.

De CAI-waarden in de omgeving van het projectgebied tonen een gevarieerd beeld, met vondsten uit verschillende periodes vanaf de Steentijden tot de middeleeuwen. Uit de Nieuwe Tijd is een indicator gekend naar een site met walgracht. De CAI-meldingen beslaan voornamelijk losse vondsten van lithische artefacten of aardewerk. Op ca. 400m ten zuidwesten van het projectgebied bevinden zich twee Romeinse brandrestengraven, hoewel het in één geval slechts om een vermoeden gaat.

De bodemtypekaart van Vlaanderen toont aan dat er een zandleembodem aanwezig is op het projectgebied. Het integrale projectgebied bestaat uit type Ldc, wat geassocieerd wordt met het voorkomen van een B-horizont, wat een positieve indicatie is wat betreft gunstige archeologische bewaringscondities.

Op topografisch vlak ligt het projectgebied in een overgangszone van hoog naar laag, waarbij de laagvlakte zich bevindt ter hoogte van de Dendervallei en de beekvallei van de Molenbeek. Het projectgebied zelf ligt op ca. 24m TAW. De heuvelrug is gelegen in het oosten, de hoogste toppen hiervan bevinden zich op ca. 80m TAW. Zowel ten noorden als ten zuiden stroomt een beekje op ongeveer 300m van het onderzoeksgebied. Hierdoor kan het onderzoeksgebied als mogelijke gradiëntzone gezien worden, wat interessant is naar de eventuele aanwezigheid van prehistorische sites.

Op basis van de gekende bronnen kan men besluiten dat voor het projectgebied een algemene archeologische verwachting naar voor kan worden geschoven. Op basis van de CAI-waarden is de verwachting voor Steentijden en Romeinse tijd het hoogste. Wat de prehistorie betreft wordt deze verwachting kracht bijgezet door een gunstig bodemtype en dito topografie. Op basis van de cartografische bronnen is de verwachting naar postmiddeleeuwse bewoningssporen eerder laag tot onbestaand.

- ***Zijn er archeologische sites met relevante cultuurhistorische waarde gekend op of in de omgeving van het onderzoeksgebied?***

Binnen de contouren van het projectgebied bevinden zich geen archeologische sites. Op ca. 400m van het projectgebied is een site gekend waaruit een zeker en een vermoedelijk Romeins brandrestengraf werden opgegraven. De overige CAI-waarden in de omgeving variëren tussen prehistorie, Romeinse tijd, middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Het gaat hierbij voornamelijk om losse vondsten, alsook een mottekasteel en een site met walgracht.

- ***Hoe evolueerde het historisch landgebruik van het onderzoeksgebied?***

Cartografische en luchtfotografische bronnen tonen aan dat het projectgebied in de 18de eeuw volledig binnen het toenmalige Kluisbos was gesitueerd. In de loop van de 19de/20ste eeuw evolueert het onderzoeksgebied van bos naar weiland of braakland.

- ***Hoe evolueerde de historische bebouwing van het onderzoeksgebied?***

Cartografische bronnen en 20ste-eeuwse luchtfoto's tonen aan dat sinds minstens de 18de eeuw tot op heden geen bebouwing binnen de contouren van het onderzoekgebied heeft bestaan.

- ***Wat is de potentiële impact van de geplande werken op het cultuurhistorisch en archeologisch erfgoed?***

De geplande werkzaamheden met de aanleg van de padelpleinen met de bijhorende accommodatie, parkeerplaatsen, wadi, ... hebben een mogelijks negatieve impact op de mogelijks aanwezige archeologische restanten binnen de contouren van het projectgebied. Deze ingrepen variëren in diepte gaande van ca. 40cm ter hoogte van de pleinen, sokkels, ... en mogelijks lokaal dieper met de aanleg van de wadi.

4.2 Archeologische waardering

Alles bij elkaar genomen moet voor dit studiegebied een algemene archeologische verwachting naar voren worden geschoven. De geraadpleegde bronnen wijzen op een gunstige topografie, mogelijks goede bewaringscondities in de bodem, en het voorkomen van archeologische sporen in de ruime omgeving van het onderzoeksgebied. Een specifiek verwachtingspatroon naar welbepaalde archeologische sporen of sites kon evenwel niet worden opgesteld. Verspreid binnen de ruimere regio worden quasi alle periodes uit de menselijke geschiedenis vertegenwoordigd wat wijst op gunstige omstandigheden die een grote aantrekking hadden op de mens in het verleden.

4.3 Besluit

Het door ADEDE uitgevoerde bureauonderzoek kon niet met zekerheid de aan- of afwezigheid van archeologische sporen ter hoogte van het projectgebied aantonen. Op basis van het geraadpleegde bronnenmateriaal wordt een algemene archeologische verwachting naar voor geschoven. Gezien de resultaten van het bureauonderzoek acht ADEDE verder onderzoek noodzakelijk om tot een gefundeerde inschatting van het archeologisch potentieel van het terrein te komen.

In eerste instantie dient een landschappelijk bodemonderzoek de opbouw en bewaringstoestand van de bodem in kaart te brengen en de diepteliggings van de archeologische niveaus te achterhalen. Gezien de bodemtypekaart van Vlaanderen gewag maakt van een potentieel aanwezige B-horizont en podzolizatie dient het landschappelijk bodemonderzoek voornamelijk te achterhalen wat het potentieel is van het onderzoeksgebied naar steentijd toe. Wanneer blijkt dat zich in de bodem

gunstige bewaringscondities voordoen, dan zal, met het oog op eventuele steentijdvondsten, een verkennend archeologisch booronderzoek moeten plaatsvinden. Vanaf het moment dat een boorstaal één of meerdere steentijdartefacten bevat, moet een waarderend booronderzoek opgestart worden. Wanneer het landschappelijk bodemonderzoek uitwijst dat er wat betreft steentijdartefacten geen gunstige bewaringscondities zijn, dan kan meteen worden overgegaan op een proefsleuvenonderzoek. Na het landschappelijk bodemonderzoek (en eventueel verkennend en/of waarderend booronderzoek) zal een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd moeten worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe stratigrafie verwacht wordt.

5 Bibliografie

Bogemans F., 2005. *Legende overzichtskaart Quartairgeologie Vlaanderen*, Brussel: Vrije Universiteit Brussel in opdracht van Vlaamse Overheid Dienst Leefmilieu, Natuur en Energie.

De Groote K. 2013, De stadswording van Aalst. Of hoe een Merovingische nederzetting uitgroeide tot een laatmiddeleeuwse stad, in Monumenten, Landschappen en archeologie, jg. 32, nr. 1, 4-32.

Janssens D., Van Wetter S., 2017, Archeologienota Burchtstraat te Aalst (Oost-Vlaanderen), ADEDE rapport 205.

Janssens D., Van Wetter S., 2017, Archeologienota Burchtstraat II te Aalst (Oost-Vlaanderen), ADEDE rapport 248.

Vandeputte O., Gids voor Vlaanderen. *Toeristische en culturele gids voor alle steden en dorpen in Vlaanderen*, Lannoo Uitgeverij, Tielt, 2007.

Van Ranst E. & Sys C., *Eenduidige legende voor de digitale bodemkaart van Vlaanderen (Schaal 1:20 000)*, Laboratorium voor Bodemkunde, Gent, 2000.

Verleysen A. 2018, Archeologienota Zwembadlaan te Aalst (Oost-Vlaanderen), ADEDE rapport 315.

Verleysen A. 2018, Archeologienota Letterveld te Aalst (Oost-Vlaanderen), ADEDE rapport 351.

<http://www.cartesius.be>

http://www.ngi.be/Common/ferraris_nl.pdf

http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cplI63204_nl.html

https://nl.wikipedia.org/wiki/Plundering_van_Aalst

https://www.esthesis.net/aalst_mobiliteit/aalst_mobiliteit_hfst_1.htm

<http://www.dender.be/thema/historiek/een-rivier-met-een-geschiedenis>

https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/86/Plattegrond_Aalst_Guicciardini_1581.jpg

[https://nl.wikipedia.org/wiki/Aalst_\(Oost-Vlaanderen\)#Geografie](https://nl.wikipedia.org/wiki/Aalst_(Oost-Vlaanderen)#Geografie)

<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten>

www.geopunt.be

www.cai.onroerenderfgoed.be

6 Lijst van figuren

Figuur 1. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m.	- 16 -
Figuur 2. Situering van het projectgebied op het DHMVII, digitaal terreinmodel 1m (detail).	- 17 -
Figuur 3. Hoogteprofielen van het projectgebied.	- 18 -
Figuur 4. Situering van het projectgebied op de tertiair geologische kaart.	- 19 -
Figuur 5. Situering van het projectgebied op de quartair geologische kaart.	- 20 -
Figuur 6. Legende quartair geologische kaart.	- 21 -
Figuur 7. Situering van het projectgebied op de bodemtypekaart.	- 22 -
Figuur 8. Situering van het projectgebied op de potentiële bodemerosiekaart.	- 23 -
Figuur 9. Situering van het projectgebied op de erosiegevoeligheidskaart.	- 24 -
Figuur 10. Situering van het projectgebied op het bodemgebruiksbestand.	- 25 -
Figuur 11. Situering van het projectgebied op het gewestplan.	- 26 -
Figuur 12. Stadsplattegrond van Aalst met zicht op de versterkingen.	- 28 -
Figuur 13. De Plundering van Aalst, door Frans Hogenberg.	- 29 -
Figuur 14. Situering van het projectgebied op de kaart van Villaret.	- 32 -
Figuur 15. Situering van het projectgebied op de kaart van Ferraris.	- 33 -
Figuur 16. Situering van het projectgebied op de Atlas der Buurtwegen.	- 34 -
Figuur 17. Situering van het projectgebied op de Topografische kaart van Vandermaelen.	- 35 -
Figuur 18. Situering van het projectgebied op de kaart van Popp.	- 36 -
Figuur 19. Situering van het projectgebied op luchtofoto's uit 1971, 1979-1990 en 2008-2011.	- 38 -
Figuur 20. Situering van enkele CAI locaties in de omgeving van het projectgebied.	- 40 -